Бары дойдулар пролетарийдара, холбоһуҥ!

САҺА ОЛОХ

Хаһыат 1931 сыл алтыныыы 15 күнүттэн тахсар

ССКП ЧУРАПЧЫТААҒЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЙ ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААҒЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 131 (6111) | 1984 сыл. Сэтинньи 1 күнэ ЧЭППИЭР | Сыаната 2 харчы.

Тыа хаһаайыстыбатын үлэһиттэрэ! Сүөһү иитиитин аһылыгын базатын бөҕөргөтүҥ, сүөһү иитиитэ бородууксуйаны биэриитин үрдэтиҥ!

Сүөһү кыстыгын тэрээһиннээхтик ыытары ситиһиҥ! Сүөһү иитиитин бородууксуйатын оҥорууну улаатыннарыҥ!

(ССКП НК Октябрьдааҕы Ыҥырыылаарыттан).

Улуу Кыайыы 40 сылын көрсө

Юбилейнай вахта

Уон төрдүс нэдиэлэ (сэтинньи 1—7 күннэрэ) эһэлэр уонна аҕалар бойобуой, революционнай албан ааттарыгар ананар.

Бачыымы дьыаланан өйөөн

ХАДААР. «ЫБСЛКС 60 [illegible] комсомольскай-ыч ферма коллектива [illegible] ҥа бастыҥ үлэлээ[illegible] биллэр.

Ферма старшайа райсо[illegible] депутата М. Е. Осипова [illegible]ктивыгар мэлдьи[illegible] холобуру көрдөрөр, [illegible] ыйыах хонуктаағыта [illegible] массыынаан ыа[illegible]ҥа күрэхтэһиҥэ соҕ[illegible] иккис миэстэҕэ тах[illegible]ыта.

Оттон Варвара Кеено[illegible]ьва быйыл Дириҥ ср[illegible] оскуолатын бүтэрэн фер[illegible]а наҥыыксытыы кэл[illegible] О. Гаврильеваҕа, А. [illegible]евовка уонна А. Ан[illegible]сова[illegible]а үтүө сүбэһит, [illegible]стыҥ көмөлөһөччү, Күн[illegible] билигин күҥүнэ валово[illegible]ан 75—80 килограмм үүтү ыыр. Баччаларга ити элбэх үүт.

Эмиэ табаарыстарын өйөөн, орто оскуола выпускника Е. Осипов фермаҕа фуражирынан киирбитэ. Оттон үлэ ветерана И. Е. Кенофолтов — ферма тутаах үлэһитэ, сүөһүгэ эбии эһилыгы оҥороччу.

Ити курдук, бу коллектиҕа барыы үчүгэйдик үлэлиилэр.

Эдэр сүөсүйүттэр, Уус Алдан уонна Ленинскэй оройуончардаағы бэйэлэрин бинир идэлэхтэриттэн кыстыкка ылыммыт кэбүлэҥ биинэрин дьыаланан өйөөн кыһыҥҥы мйларга сүөһүтүн элбэх үүтүнэн ылларга чопчу сыалы-соруу туруорунан үлэлиилэр.

Н. ТАРАСОВ.

Карл Маркс аатынан совхоз Бахсытаағы отделениетын опытчаах механизатора П. Н. Шеломов—коллектив бинир киэн туттар үлэһитэ. Уол техникаҕа сыстаҕаһа өссө оскуолаҕа үөрэнэр сылларыттан биллибитэ.

Петр Николаевич ДТ-75 тракторы үчүгэйдик баһылаата, кыһыннары-сайыннары илиитин араарбакка үлэлээн дьон-сэргэ ытыктабылын ылла, Хаһан да төттөрү этэ, аччаастаҥ барбат механизатор мэлдьи эппиэттээх учаастактарга сылдьар. Быйыл сайын Г. Г. Протодьяконов механизированнай агардаах звенотугар оттоспута, күҥүн ходуһаны бүтэйдэһиҥэ көмөлөспүтэ, бу күннэргэ от-мас таһыытыгар үлэлиир.

Снимокка: П. Н. Шеломов.

П. Оконешников фотота.

Эрэллээх илиилэр

БОЛУГУР. Кыстыкка оройуонтан ыҥырылаах «Мыҥдаҕаайы» совхоз [illegible]ин отделениетыгар кыч[illegible]ат сүөһүү эчирэппэккэ [illegible]ҥэ, кинитэн үлүк [illegible]вейн ылыыга улахан [illegible]ҕомто уруллар.

Маанна «Юбилейнай» комсомольскай-ыччат фермаҕа 400-чэкэ борооску [illegible]ар. Онтон 60-ча мелтэх [illegible]уктаахтарын профилак[illegible]ийгэ сүөһү иитиитин [illegible]ластаах маастардара [illegible]ойийэ Христина Ио[illegible]ва Дьячковская уонна [illegible]талья Алексеевна Ва[illegible]льева көрөллөр-харайал[illegible].

Бастыҥ сүөсүйүттэр, Октябрь инициэтивэтэ социалистическай куоталаһыыта кирсэн, туппут бороскуларын эчирэппэккэ иитэн кыстык бастакы ыйыгар хас биирдиилэрин сууккаҕа ортотунан 628-тыы грамм толоҥуттуулэр. Буолумуна даҕаны, эрэллээх илиилэргэ бүөбэйдэнэр мэлтэх бороскуларга үчүгэй хаачыстыбалаах отуттэнэ хойуу хаһы бэриллэр, искусственнай үүт иһэрдиллэр. Оттон эмтээһин аналлаах ветеринарнай үлэһит күннэтэ кыһамньыстынан ыытыллар.

«СО» общ. корр.

Көрүү-харайыы күүһүнэн

СОЛОВЬЕВ. «Мыҥдаҕаайы» совхоз маннаағы [illegible]ниэтин «Тэйэр» [illegible]матыгар (старшай Му[illegible] Н. С.) балаҕан ыйыт[illegible] эмтаир-сэрэтэр про[illegible]ксторий үлэлиир. Ону [illegible]рит А. Е. Дьячковс[illegible] салайар.

Маанна көрүүгэ-харайыы 35 мелтэх, ороһу бо[illegible]ку ылыллыбыта. Ки[illegible]фи ветсанитар К. М. [illegible]рова уонна көрөччү Х. С. Николаева оболуу кэриэтэ бүөбэйдэн итэллэр.

Бороскулар, үчүгэйдик көрүллэр уонна кичэллэхтик аһатыллар буоланнар туруктара биллэрдик туоуста.

Бу дьоҕус, үс киһилээх коллектив Улуу Октябрь быраһыныыгын үлэҕэ үчүгэй бэлэхтээх көрсөр.

А. ВАСИЛЬЕВА.

Балтараа бүк

СОЛОВЬЕВ. Ээ-үүт комбинатын Мырылатаағы арыытын сыаҕа (маастар Хомподоева М. Д.) сыл аспыт ыйдарыгар 19,8 тонна арыыны, 77,4 тонна үүт бородуук талаарын оҥорон былаанын балтараа бүк толордо.

Коллектив ити ситиһиитигэр комсомолка лаборантка Анна Массаева, рабочай Александра Диодорова кыһааттара кырата суох.

Р. СОФРОНОВА.

Улахан өнгө

ХАТЫЛЫ. Пенсионер П. С. Соловьев күҥүн ахсыы наһилэк кырдьаҕастарын түмэн мунхалыыр идэлэммитэ уонтан тахса сыл буолла.

Быйыл эмиэ кини көбүлэҥнэннэн пенсионерлар тэрээһиннээхтик балыктаатылар. Бултаммыт балыктан кырдьаҕастар ыччат сүөһү уонна саҥыл фермаларыгар эбии аһылыкка туттардылар, Собо бөдөҥ өттө нэһилиэннэҕэ түгэтиллиэ.

Бу күннэргэ балыксыттар кыра күөллэри мунхалаан 40-ча тонна собоку туттардылар.

В. ПОПОВ.

Сэмэй кылаатын киллэриэҕэ

«Сельхозхимия» холбоһуктарыллыбытэ быйыл бэ[illegible]ыгын туолар. Холбоһуктаах кылаатынан [illegible] үлэлээх салаатынан [illegible]рк буолар. Маанна [illegible]ааас маркалаах авто[illegible]ар баалар. Авто[illegible] сүүрүү анала совхоз[illegible]ууларыгар, баанынан органическай [illegible]ыгар органическай [illegible] минеральный уоҕур[illegible]ы киллэрии буолар. [illegible]ҕуук 22 шофердаах [illegible]ар ортолоругар сы[illegible]

[illegible] инициативалаахтык сы[illegible]ыннаһар В. В. Дуранов, А. Е. Марков, П. П. Ефимов П. В. П. Диодоров, быраттыы Константин уонна Андрей Софроновтар кур[illegible]дук бастыҥ шофердар аҕыйаҕа суохтар. Автопарк быйылгы былаанын тоҕуоҕ[illegible]ый түмүгүнэн дохуоту кил[illegible]лэриҥэ 130,7 бырыһыан, таһаҕаһы таһыыга 1140-ҕа тонна-километры оҥорон, 134,1 бырыһыан толордо.

Оройуон совхозтарын баа[illegible]ыннаһар автосамосвалларынан таһан 9491 тонна кур кинни киллэрдибит. Органическай удобрениеҕа киллэрии курдук эппиэттээх үлэҕэ шофердар Терентий Карсапаев, Степан Андреев уонна Никита Порядин «социалистическай куоталаһыыта кыаймылаабыттан таҕыстылар.

ССКП Кинн Комитетын алтыныыытаағы Пленума мелиорациялаһыы үөрүнэ программатын бэлиэтээтэ. Оттон ол биһиэхэ быһаччы сыһыаннаах. Сири тупсаран оҥорууга, кинитэ үрдүк үүнүүнү ылыыга биһиги «Сельхозхимия» холбоһуктарыгар тус бэйэтин сэмэй кылаатын киллэриэҕэ.

Е. КОРКИН,

«Сельхозхимия» холбоһук партийнай тэрилтэтин секретара.

Мелиорацияламмыт сирдэртэн — үрдүк көдьүүһү

ССКП КК алтыныыытаағы (1984 с.) Пленумунан бэлиэмнэммит уон иккис пятилеткаҕа уонна онтон сэлгыы 2000 сылга диэри мелиорация уонна мелиорацияламмыт сирдэри туһаныы недьүүһүн үрдэтии үһүн кэмнээх программатыгар сөп түбэһиннэрэн, СССР Министрдэрин Советэ «Колхозтарга, совхозтарга уонна тыа хаһаайыстыбатын атын предприятиеларыгар мелиорацияламмыт сирдэри үрдүк көдьүүстээхтик туһаныыны хаачыйар дьаһаллар тустарынан» уонна «Ис хаһаайыстыбаннай мелиоративнай системалары колхозтар, совхозтар уонна тыа хаһаайыстыбатын атын предприятиелэрин балансаларыттан уу хаһаайыстыбатын государственнай эксплуатационнай тэрилтэлэрин балансаларыгар биэрэр туһунан» уураахтары ылынна.

Аатталлыыт уураахтартан бастакыларыгар мелиорацияламмыт сирдэри бурдуту, хлопоглы уонна тыа хаһаайыстыбатын атын культураларын үүнүүлэрин аһаайыстыбалар киниилэри производственнай өттүнэн хаачыйар предприятиелэрэ уонна тэрилтэлэри кытары түһэрсэр дуогабардарыгар оҥоҥоран туһаныы бэрээдэк олохтонно.

Колхозтарга, совхозтарга уонна тыа хаһаайыстыбатын атын предприятиеларыгар мелиорацияламмыт сирдэри үрдүк көдьүүстээхтик туһаныыга типовой дуогабар сүрүн усулуобуйалара бигэргэтиллиннилэр. Чуолаан, колхозтар уонна совхозтар тыа хаһаайыстыбатын культураларын үрдүк үүнүүлэрин ылыыга, оттон киниилэри хаачыйар предприятиелэр сигириҥнии ыытыыга, уоҕурдуулары киллэриигэ, мелиоративнай системалары уонна сигириҥ техниканы эрэмтэнээйиигэ итиннэ атын үлэлэри ыытыыга эбээһинэстэрэ быһаарылынна. Ону тэҥэ биргэ үлэлээччилэр дуогабардаах эбээһээтэлистибэлэри кэнин ыйын эппиэтинэстэрэ чуолкайдаана.

Иккис уураахха 1986—1990 сылларга ис хаһаайыстыбаннай сигириҥ, куурдар системалары, коллекторкай-дренажнай системалары, гидротехническай тутуулары, электрификацированнай насосной станциялары уонна туруору хаһыылаах скважиналары (үлэлиир туруктаахтары) колхозтар, совхозтар уонна тыа хаһаайыстыбатын атын предприятиелэрин балансаларыттан (бэйэлэрин сөбүлэҥнэриннэн) уу хаһаайыстыбатын государственнай эксплуатационнай тэрилтэлэрин балансаларыгар биэриини олохтоох киллэрии көрүллэр. 1986—1990 сылларга дойду сорох оройуонкарыгар наҥыах рентабельностаах уонна ночоотоохтук үлэлиир колхозтарга, совхозтарга тыа хаһаайыстыбатын атын предприятиелэригэр ис хаһаайыстыбаннай мелиоративнай системалары уонна тутуулары көрүү, харайыы уонна ерэмүөнэ[illegible]ии, ороскуотаны үбүлээһин урут олохтоммут бэрээдэгэ оҥоруллан хаалларыллар.

(ССТА).

ЭЙЭ КӨМҮСКЭЛИГЭР

Оройуон эмиэ үлэһиттэрэ сэбиэдиссэйдэрэ суох оҥорор иһин охсуһуу иннэлэтиигэр аан дойду врачтара ядернай сэриини тохтоторго быйыл сайын Хельсинкигэ ыытыллыбыт IV Аан дойдутаағы конгрессарын ыҥырытыгар эппиэттээн митиниэрэ ыыттылар.

Ол курдук, оройуон киниилэрэ эмиэ тэрилтэлэрин коллективтарын ылбах киһилээх митиниэрэр доруобуйа харыстабылын үлэһиттэрэ бэйэлэрин куоластарын аан дойду эмиэ үлэһиттэрин куоластарыгар холбуулларын, ядернай сэриини утаралларын, киниилэр дьон доруобуйатын туһугар кыһамныыларын эйэ дьыалатын . ааттары быстыспат сибээстээҕин бэлиэтээтилэр.

Митингэ Аҕа дойдуну көмүскүүр сэриилэһээччи Ленинградтаан Н. Е. Захаров, эмиэ үлэтин ветерана Л. В. Ермолаева, элбэх оҕо ийэтэ Е. С. Пинигина, комсомолка Валентина Семенова кыһыйан-абаран туран алдьархайдаах ядернай сэриини күөттэччи АХШ сэриитимсийэр аргыталэрин дьайыыларын сэмэлиэтилэр. Киниилэр государство эйэлээх тас политикатын өйүүлэрин, Ийэ дойду обороналаҥар күүһэ хас биирдии үлэһит үтүө суобастаах үлэтиттэн туттулуктаағын тоҕоолоон бэлиэтээтилэр.

Эмчиттэр эйэ фондыттар быйыл иккистээн бинир күннээх хамнастарын киллэрэргэ быһаардылар.

А. ПЕРМЯКОВ.

Партийнай олох: отчуоттар-быыбардар

СПЕЦИАЛИСТАРГА ТИРЭҐИРИЭХХЭ

«Мыйдаҕаайы» совхоз кини аппаратынааҕы партийнай тэрилтэҕэ ааспыт сыллааҕы отчуоттуур-быыбардыыр муниьах кэнниттэн мытыллыбыт 12 мунньахтарга кини аппарат үлэтин туһунан туһааннарыы боппуруоспар былаанныахтык көрүллүбүттэр. Ол курдук, кыһыҥы агрономическай үлэлэр, хоһуурга, сүөһү кыстыгар бэлэмнэнии хаамыыларын, специалистар айар былааннарын толоруулларын, профком, народнай контуруол группатын үлэлэрин туһарынан отчуоттар, о. д. а. дьоһуннаах боппуруостар көрүллүбүттэр. Итинн тэҥэ массабай-политическай үлэҕэ сыһыаннаах боппуруостар дьүүллэһиллибиттэр. Партийнай мунньахтарга коммунистар активнайдык кыттыыллыбыттар. Аппарат үлэтигэр партийнай тэрилтэ итинник оройуоннаа уонсай үлэ-хамнас барыытыгар үчүгэй сабыдыалаах буолбут. Мунньахха бэлиитэммитин курдук, кини аппарат коммунистара уонна специалистара үлэ дьиссиплинэтин бөҕөргөтүүгэ, оборуудуоттуун үрдэтиигэ үгүс тэрийэр уонна итэр үлэни ыыпыттар.

Совхоз үүнүү ылыыта уонна государствоҕа атыылаһыҥа сыллааҕы былааннарын болдьоҕун ситиспэт толорбо. Итиннэ сүөһү ытта ылыллар бородуукта сыаны олбоҕэтиннэриигэ кэлэр сылга үчүгэй акылаат уурулунна. Сиилэстэ нэр күөх маассаны ылыы, бурдукка анаан туораахтаах культуралары, тэрдүгэр астаахтары үүнэрии сорудахтара аҥарылыннылар. 844 гектардаах ходуна тулсарыллан оҥоһулуунна, 201 гектарга албэх сылаах оттор ыытыллыннылар. Паары кетөүү, куйдыыгы хорутуу былааннара эмиэ аҥарылыннылар.

Ол эрээри отчуоттуур дакылааты огорбут секретарь **В. К. Ефремов** уонна кэпсэтиигэ тыл эппит коммунистар партийнай тэрилтэ ууруораахтарын толоруу ситэтэ суох тэриллибитин ыйдылар. Ол эрэ түөрт профком да, пропагандистар Е. И. Собакин, С. М. Монастырев, И. И. Софронов да отчуоттарыгар ыытыллыбыт уонна үлэһиттэри экономическай үөрэхтэһиигэ таһаарыллыбыт итэҕэстэри туоратыы туһунан ууруораахтар ситэ хоторуллубатылар. Экономическай үөрэх тэриллиэ сонета саҥа үөрэх дьылын саҕаламмытыгар дылы итэҕэйи туораппата. Совхозтаабыт комсомольскай тэрилтэ үлэтигэр кини аппарат коммунистарын сабыдыаллара намыһах, ыччат общественнай-политическай активнайын үрдэтиигэ сөпкөөх кэмэ оҥоһуллубата. Специалистар айар былааннарын олохтоох кылаҕыларыгар, экономическай ыытыылары оҥорууга мөлтөхтүк үлэлиилэр. Онуоха ирдэбил биллиэн да ситэтэ суох.

Коммунист **Д. И. Собакин** сүөһү витаминнаах, ыраах маассаны бурдукка анаан туораахтаах культуралары, тэрдүгэр астаахтары үүнэрии сорудахтара аҥарылыннылар. 844 гектардаах ходуна тулсарыллан оҥоһулуунна, 201 гектарга албэх сылаах оттор ыытыллыннылар. Паары кетөүү, куйдыыгы хорутуу былааннара эмиэ аҥарылыннылар.

Ол эрээри отчуоттуур дакылааты огорбут секретарь **В. К. Ефремов** уонна кэпсэтиигэ тыл эппит коммунистар партийнай тэрилтэ ууруораахтарын толоруу ситэтэ суох тэриллибитин ыйдылар. Ол эрэ түөрт профком да, пропагандистар Е. И. Собакин, С. М. Монастырев, И. И. Софронов да отчуоттарыгар ыытыллыбыт уонна үлэһиттэри экономическай үөрэхтэһиигэ таһаарыллыбыт итэҕэстэри туоратыы туһунан ууруораахтар ситэ хоторуллубатылар. Экономическай үөрэх тэриллиэ сонета саҥа үөрэх дьылын саҕаламмытыгар дылы итэҕэйи туораппата. Совхозтаабыт комсомольскай тэрилтэ үлэтигэр кини аппарат коммунистарын сабыдыаллара намыһах, ыччат общественнай-политическай активнайын үрдэтиигэ сөпкөөх кэмэ оҥоһуллубатын. Специалистар айар былааннарын олохтоох кылаҕыларыгар, экономическай ыытыылары оҥорууга мөлтөхтүк үлэлиилэр. Онуоха ирдэбил биллиэн да ситэтэ суох.

Коммунист **Д. И. Собакин** сүөһү витаминнаах хонуу үлэлэригэр да совхоз 1984 сыллааҕы былаанын толоруугa ҕалаччы үлэлиирин, оттон оборуоттан туруктаах үүнүүнү ыларга кыһаныы мөлтөҕүн, бу саҕаны хаалыыттан таһаарыыга механизация быһаарар оруудалыахтааҕын ыйда. Ходуһаттан, баайыллыбыттан гурдуктаах үүнүүнү ылыы туһаайыллар дьаһалларын олохтоох киллэриигэ отделениелар салалталара кыттыбаттарын критикалаата. **Е. Е. Петухов** сүөһү комбикорму ороскуоттаах ыныы учуоттаанын итэҕэстэрин бэлиитээн туран, сайылык фермалары, чуолаан, Соловьев отделениетыгар, саҥардан тэриллиэхтээх дьаһалы ыйда. Оттон **В. П. Чичигинаров**, коллективы түмүүгэ, үлэ саҥа ыыммаларын олохтоохуннуга, экономическай үлэҕэ баар итэҕэстэри ыйан туран, совхоз иннинэ сайдар хаһыыларыгар кыҥыгнык тохтоото.

Коммунистар совхоз специалистарын үлэлэрин хонтуруоллаһыны, кини-лэр дьыала ыйын эпиэтинэстэрин күүһүрдэри, онон пятилетка былааннарын бары көрүҥнэриниэн ситиһиилэхтик толоруулларын кинилэр оруолларын үрдэтэри модьуйдулар.

Секретарь отчуоттуур кэмиэҕи үлэтэ ортоноо сыаналанна.

Партийнай тэрилтэ секретарынан **В. К. Ефремов** хаттаан быыбарданна.

С. НИКОЛАЕВ.

КОММУНИСТАР СИЭРДЭЭХ ЭТИИЛЭРЭ

Хоптоготоохтуу цеховой партийнай тэрилтэ отчуоттуур-быыбардыыр муниьах дакылааты огорбут парткюро секретара **М. Н. Корякин** уонна кэпсэтиигэ тыл эппит коммунистар, отделениеҕа үлэ-хамнас тэрааһинин туһугар партийнай тэрилтэ ыытыыт үлэтин үчүгэй өрүттэрин бэлиитээн туран, сүрүн болҕомтону итэҕэстэри арыйыыта туһаайдылар. Боппуруос итинник туруорулуутта сиэрдээх. Отделение пятилетка былааннарын толоруута совхозка бэйэ хаалан иҥэччи. Сүөһү витаминнаах, туораахтаах культуралары үүнэриигэ кэлин сылларга иннинэ диэки хамсаһыы оҥоһуллубатын, капитальнай тутуу былаанаахтык ыытыллыбатын, Итиннэҕэ барытыгар партийнай тэрилтэ сүрүннүүр, түмэр оруола намыһаҕа коммунистары долгуннат буолуон сатаммат.

Отчуоттуур кэмигэ былаанары толоруу идеологическай өттүнэн сөпкөөхтүк хаачыллыбата. Фермаларга күннээҥи үлэни-хамнаһы көрдөөр, түмүгүн тута үлэһиттэргэ тиэрдэн иһэр көрдөөн агитация ситэтэ суох тэриллэр. Үлэһиттэри экономическай үөрэхтэһиигэ куолутуган эрэ ыытыллар. Занятиелары кэҥэтүү, программалаах матыырыйаалларын толоруу үөрэппэккэ заҥыы баллыгын да баар.

Сүөһү кыстыга хойутаан, тэрээһинэ суох саҕаланна: быччаанга диэри хотоннаар сыбана иликтэр. Тоҕо эмиэ дьаһаллар баалларын үрдүнэн, бары фермалар ыныы күнүгэ иккитэ ыы олороллор. Оту, комбикормуохордоомноохуну, ыныыто-буу кытаанахтык сэҥээлммэт.

Туораахтаах культуралары үүнэриигэ, ходуһаттан турыгтаах үүнүүнү ылыыга бүтэйдээһин былаанаахтык ыытыллыбата улахан охсуулу оҥорор. Сайылык быыттарын ааннарын сапаатан ыыах, сылгы сүөһү, ходуһаны, баайыыны тэнсиитэ үгүс. Бу түмүнан муниьахха **Е. И. Поселькай** тоҕоолоон бэлиитээтэ. Кини этиитигэр холбоҕон туран, **Я. И. Матвеев** бурдугу, оту сүөһү тэпсиитигэр буруйдаахтар запаскаҕа тардыллыбаттарын критикалаата.

Оттон **Н. К. Аргунов** мэччаттар ортолоругар үлэни күүһүрдэргэ эттэ. Билигин үгүс фермаларга насаанчество, аҕа көлүөнэ үлэҕэ, олохтоох опытын эҥэрдэргэ бэрин, көмөлөһүү кыаллыбат,— диэтэ кини. —Оттон партбюрован анаммыт коммунистар сыһыарыллыбыт фермаларыгар билаанныах тык сылдьыбаттар. Ити барыта ыччат ортотугар үлэни эмэлтэтэр.

М. П. Филиппов Уйун Аллааҥ хотоноо тэрдүс сылыгар үлэлээн эрэр эрэ эрэ, өрөмүөн ыытыллыбакка, суоллар туруккка киирэн эрэрин ыйда. Оттон **П. А. Иванов** техниканы туһанымы кэҥэтүүнү үрдэтиигэ үлэ сөпкөөхтүк тэриллибэтин, механизатордар үлэлиир усулуобуйаларын туһугар боччумнаах хардыы оҥоһуллубатын бэлиитээтэ.

Отделение үлэтин туһугар партбюро утумнаахтык үлэлиэхтээх—коммунистар көрдөбүллэри итинник.

Муниьах партбюро саҥа составын быыбардаата. Кини секретарынан **М. Н. Корякин** хаттаан таллыыны.

Т. СОКОЛЬНИКОВ.

ПААМАТЫННЬЫКТАРЫ ХАРЫСТААҺЫҢҢА

История уонна культура паааматыныыктарын харыстааһын Бүтүн Россиятаабы обществотын оройуоннаабы тэрилтэтин конференцията буолла.

Конференцияҕа история уонна культура паааматыныыктарын саҥардыыга көмөлөһүү ыытыллыбыттара бэлиитэннэ. Отчуоттуур кэмигэ Одьулуунуга Карл Маркс бюһа туруорулунна. Сылаҥнаа уонна Мугудайга Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэриигэ буойуннарыгар аналлаах паааматыныыктар сергүүлүннүлэр, оройуон кыаҥыгэр В. И. Ленин аатын площадь саҥардыы, советскай былаас ыйын оҥоруллуттара анаммыт паааматыныыктары чөхөхтөөһүн, мемориальнай дуоскалары оҥоруу үлэтэрэ ыытылыннылар.

Делегаттар итинн сэрэ общества алын сүүрүх тэрилтэлэрэ уота-күөх суох үлэлиилэриин, паааматыныыктары көрүү-харыстыы утумнаахтык тэриллибэтин бэлиитээтилэр, итиннэ Улуу Кыайыы 40 сылын көрсө ыытыллар Бүтүн Россиятаабы көрүүгэ активнайдык кыттарга сорук туруорулар.

Конференция общество оройуоннаабы тэрилтэтин президиумун, республикатаабы конференцияҕа делегаттары быыбардаата. Президиум председателинэн **В. М. Неустроев** таллыыны.

Г. ЕФИМОВ.

Туспа брошюраттан

ССКП КК Генеральнай секретара табаарыстыбыт К. У. Черненко «ССКП Кини Комитетын Пленумуттар тыл этии. 1984 сыл алтынньы 23 күнэ диэн брошюрата бэчээттэнэн таҕыста.

Брошюра Политическай литература издательствотыгар бэлэхтэннэ.

(ССТА).

ҮЛЭНИ КИЭҢНИК ЫРЫТАН

Культура үлэһиттэрин профсоюоҕун оройуоннаабы онус конференциятыттан

Партия XXVI съеһин, ССКП КК оттон кэпсиилэ Пленумнарын ууруораахтарын, XI пятилетка соруктарын туола үлэһиттэри, специалистическай куоталаһыны тэрийиигэ, үлэһиттэри олорор уонна үлэлиир усулуобуйаларын туһугар, кинилэр доруобуйаларын чэбдиргэ профсоюзтар улахан үтүө туһаайыллар кыаллыктарын ыйдылар. Культура үлэһиттэрин профсоюоҕун соторуутаабыта буолан ааспыт оройуоннаабы конференциятыгар профсоюз райкома 1981 сыл алтынньытыттан бэтэх ыытыыт үлэтин туһунан дини председателэ Л. Д. Бараанкова дакылаатын эмиэ итинник ылбах оруттаах үлэ ыытылынна.

Отчуоттуур кэмиэ профсоюз райкома 23 тэ.үл мунньахтаан 60-са араас боппуруостары дьүүллэспит. Онуоха ордук улахан кыаҕа ордуулаабы тохсус профсоюзнай конференцияҕа киирбит критическэй этиилэри олохтоох киллэриигэ уонна коллективнай дуогабардары туһуу турбут, сектордар уонна бастайданнай комиссиялар үлэлэрин быыбардахтык тэрийиигэ, ууруораахтары толоруу хонтуруоллаһыныгга, профсоюзнай үлэни туспарыыта бэриллибит.

Оройуон культуратын үлэһиттэрэ бэйдэлэрин аналларын сүүрүннэн сөпкөөхтүк толорон иҥэллэр. Былыргы дьыл тоҕус ыйыгар 71879 истээччини хабан 1447 лекция аҕыйыыта, 45682 кинии хабан 375 тематическай бинчэрдэр ыытылыннылар. Оройуонна көрдөрүллүбүт 627 спектакльларга уонна уус-ураан самодеятельность концерталарыгар 32735 киһи сыыйтта. Библиотека оройуонна 1585 кыттааччылаах 107 араас идэни саймнаабыт куруһуоктар үлэлиилэр. Сайын общественнай сүөһү ыыстыыр бэлэмнэһиинэ, ытык үүт элбэх эмиэ эт ыыр охсуһуу саамай эдэйиэттээх комигэр культурдай-сырдатар үлэ хонуутаабы отуулларга, сайылыктарга киниэнэр. Онуоха быыл 7 агитаччыннай бригаадалар тэриллэн 2950 үлэ дьыгын хабан культурнай сыныыллаҥны тэрийдилэр. Ордук үчүгэйдик «Сарыал» уонна «Саҥарда» агит-культ бригаадалар үлэлээн социалистическай куоталаһыны иннинэ күүһүгэр таҕыстылар.

Пятилетка маяктара

Сорсуннаах сонордьут, хоннохтоох отчут

Ити сыл тохсуннуу 21 ... Ити күн Семен ... партия райкомун ... бөлүк саанаан ... кандидат ... маналыбыта. Ким ... ыл заптаттэрэ, сүүрбэ ... ыгыллыбыттэрэ, истинг ... ыгыллыбыттэрэ. Ол ... Семен Захаров дьон ... кытта бөлүк ... сылдьар. Аны кини ... партия чилиэнэ. ... аты, биллэн туһаарылаах үлэтин ... олоҕуттан би...

... ньыс кыра саа... булут буолар, ба... Аҕата Николай ... сыанаҕыт сыра... ... бөлөҕүгэр булу... ... мылдьытин бөлүгэ... ... Аҕата уҥахан ... бөлөбатах, дьиэ эр... ... куобах, о. д. а. ... Аҕатыныын бөлүг... ... куобах өлөр... ... кырачаан Сэмэн, ... да этэ. Ол үө... ... ыаттаннан булка... ... ларбыта. Кэлин ... ... ахсын ... буоларга бигэтик ... ммыта. Үрдүкү кы... ... үөрэнэ сылдьан ... бөлөҥөтөн ... ыыра. Булт туһу... ... аҕара, ... кэпсэтиһэр дьоно ... ттар. Сэттис кы... ... үөрэнэ сылдьан ... чугас эргин ... ыстыр идэлэммитэ. ... 12 кырынааһы, 5 ... бултаабыта. Оны ... тангастаан туһаҕа та... ... ыта. Оо, онно иҥэтэ ... үөрдэ да этэ. «Оҕом ... буолан иитиллиҥ»,— ... үөлэһиилээхтэригэр ... туттан кэпсиирэ. Кэ... ... үрдүкү кылааска үө... ... сылдьан, хара тыа ... ылаҕын бөлүг хара ... ы, кэмэ суох кырыы... ... солоҥдону бултаа... ... совхозка туттарбыта. ... ка үөрэнэр кэмигэр ... ... ораны, 200 кини... ... аабыта.

... ыһыу бүтэрээт, булчут ... арга баҕатын эҥитэ. ... , этитэ да барбакка, ... үнэн булка ылбыттара.

Ити сыл онуһу бөлүгэ бүтэрбит табаарыһыныын Владимир Кривошапкиныын 1200 солк. бултаабыттара. Нөҥүө сылыгар табаарыһа уурайан Сэмэн соҕотоҕун 1 кварталга 900 солк. бултаан былааныын 254 бырыһыан толорбута. Дьэ, итинник этэ бастакы ситиһии. Ити сыл күһүнүгэр Армияҕа сулууспалыы барбыта.

1979 сылга армияттан эргиллэн кэлэн совхоһугар кадровай булчутунан анаммыта. Көлөтө суох бултуур тэриллиҥ санныгар сүгэн, салааскаҥан тардан чугас дьиэ эргин сылдьан 1003 солк. бултаабыта. Ити сылдьан чулуу булчуттар ситиһиилэрин олус үөрэ да, сөҕө да истэрэ, хаһыаттан аҕара. Кинилэр баай опыттарын ингэн-тоҥон үөрэтэрэ. Кэлин мунньахтарга түбэһэн кинилэртэн мэлдьи ыйыталаһара, сүбэлэтэрэ. Ордук кини оройуон чемпион, рекордсмен булчутун «Бочуот Знака» орденнаах кавалерын Михаил Иванович Лазарев ситиһиитин сөҕөрө. Кинини кытта кистээн күрэс ылдьаһара, кини ылбыт кирбиитин аһарарга сыалланан бултуура. Итинник эккирэтиһэн, сыраланан бултаан 1981 сылга пятилетка бастакы сылыгар, 5001 солк. бултаан Михаил Иванович олохтообут рекордун туһунан сурах тарбыта. Оройуон чемпион, рекордсмен булчутун аалай лиэнтэтин аны кини кэппитэ.

Урут оройуонга ким даҕаны ити кирбиини ылбыта суоҕа. Бу сөҕүмэҕэ үлэ түмүгэ этэ. Саная да көрдөхпө, өлгөм бултаах хоту оройуоннар курдук манна кырса, кинс, саҥыл да суоҕа. Сүрүн булт—андаатар. Аҥардас ити сыл Сэмэн 2200 ан даатары бултаабыта. Ити эттэхпэ дөбөҥ. Оттон итиннэ сүлэн, ыраастаан, тангастаан туһаҕа таһаарга төһөлөөх сыра-сылба, дьулуур-тулуур нааданый? Сэмэн ити сыл 2000 тахса ойбону аллартаах тымныыга метртэн ордук халыҥнаах мууһу алларыы сыанан аҕаабат, модьу-таба, тоҥор-хатар диэҥнэ упуйтарбыт эрэ эр бөрдэ кыайар үлэтэ.

Пятилетка иккис сылыгар чулуу булчут 3400 солк. бултаан оройуонугар чемпионнаабыта уонна биэс сыллаах былааныын бинир сыл ыҥырэ толорбута.

1983 сылга XII пятилетка суотугар бултаан 5142 солк. туттаран былааныын иккис бүктэн ордук куоһарбыта.

Быйыл сыл бастакы кварталыгар 3146 солк. туттарда. Оттон ити суу, маны, кини курдук бинир усулуобуйалаах, сирдээх, уоттаах отделение үс кадровай, үс любитель булчуттара сиппэтилэр. Кинилэр алтыан 2952 солк. туттардылар.

Семен Николаевич ити ситиһиитин сүрүн кистэлэҥэ туохханый?

Булчут. Биллэн турар, бу идэни ыллыг да, имиринхомуру тутан, баһылаан бөрбөккүн. Айылҕа барахсан ким хоһуун сүрэхтээхэ, тоҥтон толлубат, ким нэхтэн ингибэт эр бөрдэриэр эрэ мичик гыначчы. Оттон сылаҕыыр, чаҕыйар, толлор буоллаххына, кесте да сылдьар баайтан дуолтан матыахха сөп. Булт сокуона кытаанах.

Булчут идэтин баһылыырга, өссө бастыҥнар ахсааннарыгар сылдьарга баҕа санаа, дьулуур, талан ылбыт идэҕэ бөрөөлөөх буолуу наада. Оччоҕо эрэ бар-дьоҥҥэ үгүс үтүөнү аҕалыаҥ. Оттон ити хаҥыстыбалар Сэмэҥнэ толоору баалларын.

—Кылаабынайа дьулуур наада. Сыл хаанык баҕарар бириэмитигэр марахан, уустук түгэннэр баар буолаллар. Онуоха сорохтор саллан, уурабан хаалаллар. Ити сыыһа. Төттөрүтүн дьэ өссүн, уол оҕо уйаныын хатаныы биллэрэн хаалар куолута, —диэчэй кини.

Семен, булчут муударай сиэринэн, ханна да сырыттар аартайаҥы, оту-маны, отонуттэллэйи, көтөр-сүүрэр уҺатын, хороонун барҕалыы сылдьаччы. Кыыллар олохторо бэйэ-бэйэлэриттэн уратылаах. Итинэ өаратын булчут эндэпиэккэ билэрэ наада. Ити сиэринэн кини хас бирдии булт олоҕун, майгытын сиҥилэн үөрэтэр, бултуур анал учаастагын биэс тарбаҕын курдук бөлөргө кыһанар, оччоҕуна эрэ дуоһуйар, астынар. Аны булду имири эһэр сыыһа. Айылҕа баайа үөскүү туруохтаах. Оттон сокуоку кини хаһан да кэспэт. Наадалаах күөллэригэр итинник хаһаайыннык сиэри кытаанахтык тутуһар.

Булчут күн-дьыл кубулҕаттарыттан ыраабакка, бүгүн былааннаммыт сирин бултуччулаахтык ситэри бултуохтаах. Оччоҕо эрэ сорсыҥны уонна ол кэнниэ сырыылар ситиһиилэлэр буолуохтара.

Семенга үөрүү үктэллэх, кыаныылаах түгэннэрэ сэргэ, ардыгар сырыы-айан табыллыбыта [illegible] кыаҥтарыы даҕаны суоҕ буолбатахтара. Итиннэ барытыгар хаһан да ... саабыкка, ыгыллыбыкка бэрт хомкутук туттан-хаптан, атыттар курдук кыаҥ дьыхотум диэн арбаан маҥка, эбэтэр хаалым ыаҥтардым диэн саная ҕаабакка аҕаран кэбиэччи. Ити хаачыстыбата кинини быыстыынан кинэҥин куоҥун, ылыннаах түүлэлэрэ сылдьыбатын, күүрээннээх үлэҕэ ким эрэ кыайыахтааҕын, ким эрэ хаалыахтааҕын табаннык өйдүүрүн өлүнэтэ.

Эдэр коммунист Семен Захаров саамыын совхозка киэн туттар звеньевоотчута. Кини хаһыс да сылын ыраах Туолумы үрдэр отуулана сылдьан ... илин звенотун салайар. Манна да үлэ таһаарыылаах. 1983 сылга звено бирдии кайытыгэр тиксэ ... 37 тонна оту оттоо ... аатырар отчут Василий Седалищев звенотун кэнниттэн иккис миэстэлэммита. Быйыл ити көрдөрүү 1... тоннанан туспарылыыта, ол эбэтэр 350 тонна оннуттан 410 тонна от соҕотоҕо каланна. Звено ити таҥаа...

Специалист трибуната

КЫЛААБЫНАЙА — УЧУОТ

Сүөһүттэн ылыллар бородуукталаах эйгэтин кылаабынай усулуобуйатынан төрдө-уҥа биллэр сүөһүнү үөскэтии буолар.

Оройуонга биллиҥ племенной учуокка 9200, былырыыҥыттааҕар 4659-нан эбэх сүөһү, ол ... 885-нэн эбэх ынах турар. Племенной уонна иитиигэ хаалар оҕустары үөскэтиигэ үлэ балачча күүһүрдүүнэ. Ол курдук, биллиҥ 50 племенной оҕус иитиллэн турар. Онно эбии 15 племенной, үрдүк хаҥыаах ҕустар анаалаах зоотехническай көрүүгэ, аҥатыыга Маганы совхозка ыытыллыннылар. Ол оннугар кыаана суох оҕустар 13-нэн ааҕыллыбыттылар.

Бонитировка аастыт сыыс кытта тэҥнэтэххэ 808-ан эбэх сүөһүгэ ыытылынна. Ол иһигэр ынаха 490-нан, кылаастаах сүөһүгэ 274-нэн эбэх.

Бонитировканы үчүгэй хаачыстыбалаахтык ... ... дьоруо звеноларын тэрийэр барыстаабыт дакаастаата. Кинилэри кытары куоталаһан үлэлээбит эмиэ үс трактордаах В. Н. Давыдовтаах даҕаны быйыл эбэҕэ отчоотулар.

Николай Иванович биллиҥ сылгыта от тиэйэр.

Снимокка: Н. И. Ноев.

П. Оконешников фотота.

Холбоһуктаах дьулуурунан — биир сыалга

ГАВАНА (ССТА). ЭХКС чилиэннэрэ дойдулар бары оттуннан биргэ үлэлэһиннэрэ бырааттыы дойдулар хас бирдиилэрэ уонна социалистическай биргэ добордоһуу бүтүннүүтэ чилгийэ сайдалларын туһугар калар да оттуҥар хардарыта барыстаах төрүккэ олоҕуран сайыннарыллыаҕа. Оны Экономическай Хардарыта Комолосуһуу Советын сессиятын Куба республикатын столицатыгар буолан аастыт правительство баһылыктара таһымнаах XXXIX мунньаҕа бигэргэтэ.

Сессия бырааттыы дойдулар научнай-техническай прогресс ... ...

КОММЕНТАТОР КОЛОНКАЛАРА

Республиканы атылыаспыт концерн

ГФР государственнай кириэлэнигэр иккиҥнэн турар киҥи— Бундестаг (парламент) председателэ Райнер Барцель — сылууселалыыр кириэлиэтин хаалларарга күүлэлиннэ. Киҥи бэйэтин отставкаҕа барыстыган «флик афератыгар» быһаччы ыттыстыбыт, а.э. ГФР политическай деятелэ Арҕаа Германия бөдөҥ монополистическай холбоһуктара улахан бэриҥи ылбыстыран, иҥин киниэхэ кырдьыбыт суктэрилибит буруу сангата суох билиннэ.

Барцель —бэйэтин кэмигэр хаҥаайыстыба министрэ Отто Ламбсдорф саралаабыт ҥурдук солоноох борик ылаччыларын галереятыгар уочараттаах биллэр нестор фигура. Киҥи флик концернытын хаҥыак да хорчуоны ылбатарым уонна ол хардатыгар киниэхэ хаҥыль да полуоктан чэчэтиҥ дэриҥ бэрбэтэрим диэн ҥуҥнуук итэҕэтэ сатыы сылдьыбыта. Тоҕоҕор тиҥиэ биллаас. Боннаабы көрүүөрдэриҥэр айдааны тардыбыт министерин отставкаҕа ыытарга, онон суут арааҥынан ангылыыр дьыала суолун-иҥин есторгэ быһаарыммыттара.

Ол эрээри айдаан, хаар мөҥөрүн курдук буолбакка, хар хах мөҥөрүн курдук, үлэҥ баллан тахсыбыта. Бэчэккэ Майнаабы-Франк фурт адвокатскай хонтуораттан компаньон буола сылдьан Барцель 1973—1979 сылларга флик концернытын 1,7 милиэрдүөн марканы ылыстын туһунан сибиэнньэ өтөн киирбитэ. Оттон флик бэйэтин уочаратыгар Барцельтан 850 милиэрдүөнү «аахсыбыта».

Дьыала итиннэ эрэ бүппэт. Отуу киэҥник истэрбилэр «Шпегель» суруналы, флик концернын кылаабынай бухгалтарыгар—Р. Дилгэ сигэнэ туран, флик «сара кассатыгар» элбэхтик сылдьыбыт деятеллэр ортолоругар, министрэлиҥнэр Ламбсдорф иннинэ олорбут Г. Фридерихс (КДП), парламентка ХДС-ХСС фракциятын председателэ А. Дреттер уонна баварскай премьер-министр, ХСС лидере Ф.-Й. Штраус эрэ буолбакка, вице-канцлер, тас дьыала министрэ, КДП председателэ Г.-Д. Геншер уонна бэл диэтэр ГФР федеральнай канцлера Г. Коль бэйэтинэн эмиэ баалара, диэн иҥитиннэрэр. Коль, кылаабынай бухгалтер даннайыаан, 1973—1980 сылларга эмиэ итти ХДС наадыйыыларын «үбүлэҥнитэн» 665 тыһыынча марканы ылбыта.

«Флик афератыгар» бухгалтерлыбуттар үгүстэрэ бэриҥи ылбыт чахчыларын бастаан мэлдьэҥэллэр, онтон тиистэрин быыыынан, кэтэх санааттан буолбакка ангардас «партийнай интэриэс» эрэ иҥин ылбыттарыгар анаҕайан туран, билиэллэр диэн бэлиэтээн этэххэ наада. Ол эрээри аспыт уон сылга, Арҕаа Германия «Зюддойче Цайтунг» хаһыата биллэрэриннэн ХДС-ХСС консервативнай блок, онуу тэҥэ КДП уонна ГСДП партийнай фондаларыгар Флик концернытын кистэлэҥнэрэ 25 милиэрдүөн марка кеспут эбит буоллаҕына уонна итти бэрик ХДС-ХСС блога итиннэ өкөгүл демократтар» былааска киирилэриигэр көмөлөспүт эбит буоллаҕына, манна кэтэх сонна суоҕун туһунан этэ да барыахха сатаммат.

Концерны бас билээччи Фридрих-Карл Флик бэйэтэ эмиэ потоонко хаалбатаҕа, бэйэтин фирматын 20 милиардаах сыллааҕы эргиэрилэр полуок ведомстводтыгаҕы бэриҥи ылаачылар көмөлөрүнэн кистээн хаалларбыт милиэрдүөнүнэн марканы эбиннэ. Итти милиэрдүөннэр концерн кылаабынай бородуукуйатын—ракеталары, танкалары, самолеттары, байыаннай технике атын көрүҥнэрин онгорон таһаарыыны салгыы кэҥэтиҥэ бардылар.

ГФР монополистарын уонна былаастарын иккиардыларыгар итти кирдээх куомунаһыыны Арҕаа Германия коммунистарын хаһыата «Унзере Цайт» кылгастык уонна чоҥчу характеристикалаата: «Флик уонна атын концернар бу республиканы атылыастылар» ...

А. ГРИГОРЬЕВ,
ССТА ырытааччыта.

АРКАДИЙ АЛЕКСЕЕВ КЫТТЫЫЛААХ

Аспыт оптуорунньукка оройуоннаах Культура дьиэтин уус-уран самодеятельнойун коллектива Сахалыбыт АССР культуратын үтүө ааттаах үлэһитэ, биллиилээх самодеятельнай композитор Аркадий Михайлович Алексеев кыттыылаах улахан концерты биэрдэ.

Концерт бастакы отделениетыгар көрөөччүлэр истиҥ сиэрэрилэрин үгүйүттэр бөлөхтөрүнэн толоруллубут «Чоробон үн» күүтэр. РСФСР культуратын үтүөлээх үлэһитэ Мария Герасимова чабырҕаҕы аҕыйыта уонна культура үлэһитэ Алексей Павлов бэйэтин сүрүйуутунан продавец монологун аҕыйыта о.д.а. нүөмэрдэр ыллылар.

Иккис отделение көрөөччүлэр истиҥник биһиҥнэр ырыаһыттарын Аркадий Алексеевы эҕэрдэлиир ытыстарын тыаһыанан саҕаланна. Бу киэҥник биллибит самодеятельнай композитор бастакы мелодиятын 1950 сылларааҕа, онус кылааска үөрэнэ сылдьан, поэт Петр Тобуроков «Тойбохой» диэн хоһоонун тылларыгар айбыта. Киҥи билигин 40-са үгүстүк ыллаҥар ырыалар мелодиялаарын авторынан буолар.

Аркадий Михайлович бу сырыыга, хас биирдиилэрин бөҕөлөөрө-быһаарда, бэйэтэ айбыт ырыаларын, ол ааттааҕар Иван Гоголев тылларыгар «Туйаара», бинир Дойдулаахпыт Николай Попов тылларыгар «Күҥүнгү сарыарда» диэн ырыалары, толортоотуу көрөөччүлэр улахан биэриэбилиннэн ыаттылар, ол хаан сэргэлээннэ Бүтүн Союзтаабы виоперскай тэриллэҕэ В. И. Ленин аатын аатырыллыбыт «Песня» сылатуолуутугар аналлаах Алексей Михайлов ырыаларыгар айбыт «Песня о Гайдаре» диэн саҥа ырыаны толоруута ыллы. Бу ырыаны соторутаабыта киин видениетэн дойду бүттүүн көрөөччүлэриигэр биһиннэрбитэ.

Концерт «Аан дойду ыччатын ҥүрэҕэ» диэн ырыаны уус-уран самодеятельность кыттыылаахтарыныын саалаҕа мустубут дьон бүттүүн ыллаһыннарыан түмүктэнэ.

Г. ОКОНЕШНИКОВ.

Снимокка: Аркадий Алексеев.

Автор фотото.

СЫЛГЫҺЫТ БУЛУМНЬУТА

«Верхоянскай» совхоз сылгыһыта Н. Г. Слепцов Тараҕана учаастагыттан быйыл атынныыга сэдэх экспедиция буллар. Ол бу булумньута —мунуох тоҕотүөр 80 см кэриҥэ уоталаах, чэрэгэй хорбоо сылдьар муостаах тоҕо ыа-ыраас түөрт чэҥнэн тиис баар буолуохтаарыттан иккитэ суох. Олохтоохтор бу носорог тоҕотун ыҥуоҕа буолуон сөр диэн сабаҕалыыллар.

«Кыым» хаһыаттан.

КОММУНИСТАР СИЭРДЭЭХ

Хоптоҕотооҕу цеховой партийнай тэриллэ отчуоттуур-быабардыыр мунньаҕар докладаты онгорбут парткомо секретарь М. Н. Корякин уонна кэпсэтиҥнэ тыл эпиэт коммунистар, отделениеҕа үлэ-хамнас тэриллиннин туһугар ыытыллыбыт партийнай тэриллэ ыыппыт үлэтин үчүгэй өрүттэрин бөлөхтөөн туран, сүрүн болҕомтоҥу итэҕэстэрэ арыйыыта туһаайдылар. Боппуруос итинник туруорулуутта сиэрдээх. Отделение пятилетка былааннарын толорууга совхозка бинир хаалан иҥэччи. Сүөһү иитиитигэр, туорахтаах культуралары үүнэриигэ кэлин сылларга иннинэ диэки хамсаабын оҥоһуллубатаҕа, капитальнай тутуу былаанаахтык ыытыллыбата. Итиннэхэ барыстыгар партийнай тэриллэ сүрүннүүр, түмэр оруола намыһаҕа коммунистары долгуннат буолуон сатаммат.

Отчуоттуур кэмигэ былааннары толоруу идеологическай өттүнэн сөптөөхтүк хаачыллыбата. Фермаларга күннээҕи үлэни хамнаһы көрдөөр, түмүгүн тута үлэһиттэргэ тиэрдэн иһэр көрдөрөн агитация ситэтэ суох тэриллэр. Үлэһиттэри экономическай үөрэхтээһин куолутугар эрэ ыытыллар. Занятиелары көҥүтүү, программалаах матырыйааллары толору үөрэнэккэ ааҥны билигин да баар.

Сүөһү кыстыга хойуугаан, тэрээһинэ суох саҕаланна: быччаанный диэри хотоннор сыбана алыктар. Тоҕо эмэ дьаһаллар бадаларын үрдүнэн, бары фермалар ыныы күнүгэ иккитэ ыы одороллор. Оту, комбикормы хорҕомноохун, ыныы-тоҕуу кытаанахтык сэмэлэммэт.

Туорахтаах культуралары үүнэриигэ, ходуһаттан туруктаах үүнүүнү ылыыга бүтэйдээҥин былааннаахтык ыытыллыбата улахан охсуулу оҥорор. Сайылык быһыттарын аанарын сап-салтан ыыах, сылгы сүөһү, ходуһаны, баанынаны тэнсиктэ үгүс. Бу туһунан мунньахха Е. И. Посельскай тоҕоҕолоон бэлиэтээтэ. Киҥи этиитигэр холбоҥон туран, Я. И. Матвеев бурдугу, оту сүөһү тэнсиитигэр буруйдаахтар эпиэккэ тардыллыбаттарын критикалаата.

Оттон Н. К. Аргунов ыччаттар ортолоругар үлэни күүһүрдэргэ эттэ. Билигин аппарат коммунистар сабыдыалларга намыһах, ыччат общественнай политическай активлаах үрдэтиигэ сөптөөх көмө оҥоһуллубата. Специалистар айар былааннарын олохтоохтуларыгар, экономическай ымыттыылары оҥорууга мөлтөхтүк үлэлиллэр. Онуоха ирдэбил билигин да ситэтэ суох.

Коммунист Д. Н. Собакин сүөһү иитиитигэр да, ыҥыырдар тараах модьуйуоһун прээхтээн баран сыныары силимниллэрэ үһү. Саа кирсин эбэтэр киин тэбэр быатын биир прээхх» диэн ыраҕаллар, иккиҥнэр эрийэн баайаллар. Былыргы саха саатын кирсин тардан баран ыытан кэбистэхтэриҥэ, кирсэ кураҕар кэлэн лас гына түһэрэ үһү. Ол иҥин олохтохолор ох сааны «ньирилиир ньир муос саа» диэн омуннаан туойаллар эбит. Ох саа кирсин быатын оҥорорго тайах тириитин туһаналлара үһү, оннук саа ордук күүстээх тэбиллээх буолар эбит. Ох саана туһаммат кэмнэригэр сахалар анал тирии хааҕа эбэтэр саадахха уган таһырдьа ыйаан туруорар үгэстээхтэрэ үһү.

Оноҕос уонна ох көрүҥнэрэ элбэхтэр, аатта даҕаны араас. Оноҕос агардас мастан эбэтэр хатыҥтан оҥоһуллар. Өскөтүн оноҕос төбөтүгэр алдьатыылаах, өлөрүүлээх буоллун диэн тимири, ыҥуоҕу кэтэрдэҥ олордубут буоллахтарына ох диэн аатталлар. Быһаччыта, оноҕос-маһа, от тон ох-оноҕос тимирэ эбэтэр муоһа.

Быыра ох. Киҥи оҕо иккитэҥ салаалаах, айа ырбатын санатар.

Муос быыра ох. Оҕун туратын төрдүгэр кэлдэй муоһу кэтэрдэллэр. Маҥык көлдэй муостаах ох ытыллыыныаҕына иҥиирэр эбит. Иҥиирэр оҕунан хаастары, кустары үрдүлэриннэн ытыалаан намталлара үһү.

Сардаана ох. Бу ох бүтүүтүн быыһынан кирэр үһү.

Сандалы ох. Күөрэ ытарга аналлаах.

Кустук ох эбэтэр сандам ох-субугур үһүн ыларга үһү.

Бэтгиэмэ ох тиэнэ үһүн, хаптаҕай буолар үһү.

Уостаах ох күйаҕы ыларга. Умнаһыгар саа кирсин кэтэрдэр олуктаах үһү.

Тэйон ньургун о — ыгар куорсуннаах. Оноҕос кенөтүк бардыа диэн хотой, хаас о.д.а. төрдөр куорсуннарын уонас мас төрдүгэр ыыстыылар.

Охтору сон сиэҕин курдук оҥоһуулаах туос эбэтэр тирии кэнэххэ хаалыыллара. (С. А. Новгородов. Первые шаги якутской письменности. 1977 с. 128).

Былыргы ох саалахтаах харыларыгар чараас хаптаҕай уҥуоҕу баайаллара. Итини дапса диэн аатыыллара. Ох саана ытыыга дапса харыыны кирис быа кэлэн охсуоттан харыстыыра. Ох саана ытаары кирис быа тардыы уонна кыыгынан аҥаабыллааһын диэн.

Аныгы охчуттар ох сааны кирсин тардалларыгар үс тарбахтарыгар тиэнэ кэтэллэр. Былыргы охчуттар арааһа, кирдиҥ сыгынньах тарбахтарынан тардалларга эбэтэ буолуо.

Ыччаттар туту уҥуоҕунан, тугунан дьарыктанаргытын төрөөбүт тылгытынан билэ сатыыллар эбиэт уоскай сайдыыгытар улахан туһалаах буолуон сөп.

В. ЕРМОЛАЕВ.

ПААМАТЫННЬЫКТАРЫ ХАРЫСТААҺЫҢҢА

История уонна культура паамятниктарын харыстааһын Бүтүн Россиятаабы обществодтан оройуоннаах тэриллэтэн конференция буолла.

Конференцияҕа история уонна культура паамятниктарын саҥардыыга кэккэ үлэлэр ыытыллыбыттара болыстаныр. Отчуоттуур кэмигэ Одьулуунуга Карл Маркс бюһа туруорулунна, Сыланнга уонна Мугудайга Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии буойуннарыгар анаалаах паамятниктар саргыгыттаммыттара, оройуон киниигэр В. И. Ленин аатын площадь саҥардыы, советскай былаас иҥин охсуспуттарга анаммыт паамятниктары чөмөхтөөһүн, мемориальнай дуоскалары оҥоруу үлэлэрэ ыытылыннылар.

Делегаттар итиннэ сэрэ общества алын сүһүөх тэриллэрэ уота-күөнэ суох үлэлиллэрин, паамятниктэри экономическай өттүнэн бөҕөргөтүүгэ, оҥоруллуутун үрдэтиигэ үгүс тэрийэр уонна иитэр үлэни ыыпыттар.

Совхоз үүнүү ылыыга уонна государствоҕа атылаһыыга сылаанаҕы быаннарын болдьоҕун ыыппыт толордо. Итиннэ суоһуттан ылыллар бородуукта суйаны эмиэ эҥэстиниэриҥэ кэлэр сылга үчүгэй акылаат ууруллуна. Синтэстэ аппарат коммуникация сабыдыалларга намыһах, ыччат общественнай политическай активлаах үрдэтиигэ сөптөөх көмө оҥоһуллубата. Специалистар айар былааннарын олохтоохуларыгар, экономическай ымыттыылары оҥорууга мөлтөхтүк үлэлиллэр. Онуоха ирдэбил билигин да ситэтэ суох.

Коммунист Д. Н. Собакин сүөһү иитиитигэр да,

ОХЧУТТАР БИЛЭЛЛЭРЭ НААДА

Билигин кэмнэ ыччат ортотуттар, үөрэнээччилэргэ ох саанан сыал ыытыы курдук спортивнай оонньуу, күрэхтэһин көрүҥэ кэлин сылларга киэҥник тэнийэн иҥэр. Ох саанан сыал ыытарга үөрэтэр анал спортивнай секциялар, филиаллар, секциялар баар буоллулар. Өбүгэлэр эрийиэхтэр, бултуур, күөтэйэр бойобуой тэриллэрэ спорт бирии суол ыытыллыбыт ыччаттарга ыытыллыбыт. Ол эрээри итинник күрүҥнэн дьарыктанааччылар үгүс спортсменнар дэлэллэр, тренердэр даҕаны ох саана сыныаах салалыы үгүс терминнэри, ааттаабыттары билбэттэр. Ох саа, киниин туһаныы туһугар сахалыы анал эттардаахтар, ону охчуттар билэллэрэ наада.

Былыргыта араас омуктар ох саалара конструкциялыыллар уонна ханнык матырыйааллартан оҥоһуллубуттарынан көрөн уратыйаллара уонна аатара даҕаны араас буолара.

Былыргы ыныахтарга сахалар **Далла мэндэтиин** диэн аатаан ох саанан сыал ыытыалаһар үгэстээхтэрэ. Далла мэндэтиин: дал—сыал, оттон мэндэтиин — ыытыаҕыны эйдэбуллааччыттар үһү. (Исторические предания и рассказы якутов ч. I. М, УЛ, 1960 с. 287). Далла мэндэтиинтэ ытар сыалларыныан бэрт ыраах уурулуллубут үҥсүгэр сылгы сыҕайа буолара үһү. Сыҕай эбэтэр сыаҕай диэн сылгы бэрбэккэйин кыра ҥуоҕа аатталлара. Бастыҥ охчуттар сылгы сыҕайын хайа ытан кэбиһэллэр үһү. Ох саанан сатаан ытарга уол оҕону үс сааһыттан былыр эрчийэллэрэ үһү.

Ох сааны ардыгар **саха саата, кураахтаах саа, муос саа, мас саа,** оттон долган сахалара **алаҥа саа** диэн аатталлара. Былыргы ох саа үһуна киҥи үрдүгүн саҕа буолара. Сахалар адьас былыргы ох саалларын киҥи көмүүгүттэн хостоон бастаан археолог Е. Д. Стрелов иссо 1915 с. үөрэппитэ. Ох саа оҥоһуутун уонна оноҕосторун туһунан саха бастыҥ учаастаа-лингвист С. А. Новгородов 1923 с. Ленинградка бэчээттэммит оҕолору үөрэтэргэ аналлаах «Аҕар кинигэтигэр» сиҥилии суруйбута.

Ох саа **чаачарын** эбэтэр ыҥуоҕун мас киилиттэн оҥороллоро. Чаачар бөҕөргөөтүн уонна тэбиллээх буоллун диэн, киин ортотунан ис өттүгэр иккиҥ ыҥуоҕар тиийбэт гына хатыны хос силимниллэрэ. Чаачар киил маһын, хатыныы таһынан сүөһү иҥнин ыгырын хаппытынан эрийэ-эрийэ эмиэ, силимнээн иҥэллэрэ үһү. Аны иҥэн ыгырын тас өттүнэн араҕас туоһу сыныараллара. Оҥон ох саа чаачара хас даҕаны арааҥалаах, олус уустук оҥоһуулаах буолар эбит.

Чаачар иккиҥ ыҥуктара мэтэтэр буолаллар, ол иҥин оннук ох саана- **кураахтаах саа** диэн аатталлара үһү. Саа иккиҥ кураҕар тараах модьуйуоһун прээхтэн баран сыныары силимниллэрэ үһү. Саа **кирсин** эбэтэр киин тэбэр быатын биир прээхх» диэн ыраҕаллар, иккиҥнэр эрийэн баайаллар. Былыргы саха саатын кирсин тардан баран ыытан кэбистэхтэриҥэ, кирсэ кураҕар кэлэн лас гына түһэрэ үһү. Ол иҥин олохтохолор ох сааны «ньирилиир ньир муос саа» диэн омуннаан туойаллар эбит. Ох саа кирсин быатын оҥорорго тайах тириитин туһаналлара үһү, оннук саа ордук күүстээх тэбиллээх буолар эбит. Ох саана туһаммат кэмнэригэр сахалар анал тирии хааҕа эбэтэр саадахха уган таһырдьа ыйаан туруорар үгэстээхтэрэ үһү.

Көрдөөһүннэр, булуулар

ра. Сахалар адьас былыргы ох сааларын киҥи көмүүгүттэн хостоон бастаан археолог Е. Д. Стрелов иссо 1915 с. үөрэппитэ. Ох саа оҥоһуутун уонна оноҕосторун туһунан саха бастыҥ учаастаа-лингвист С. А. Новгородов 1923 с. Ленинградка бэчээттэммит оҕолору үөрэтэргэ аналлаах «Аҕар кинигэтигэр» сиҥилии суруйбута.

Ох саа **чаачарын** эбэтэр ыҥуоҕун мас киилиттэн оҥороллоро. Чаачар бөҕөргөөтүн уонна тэбиллээх буоллун диэн, киин ортотунан ис өттүгэр иккиҥ ыҥуоҕар тиийбэт гына хатыны хос силимниллэрэ. Чаачар киил маһын, хатыныы таһынан сүөһү иҥнин ыгырын хаппытынан эрийэ-эрийэ эмиэ, силимнээн иҥэллэрэ үһү. Аны иҥэн ыгырын тас өттүнэн араҕас туоһу сыныараллара. Оҥон ох саа чаачара хас даҕаны арааҥалаах, олус уустук оҥоһуулаах буолар эбит.

Чаачар иккиҥ ыҥуктара мэтэтэр буолаллар, ол иҥин оннук ох саана- **кураахтаах саа** диэн аатталлара үһү. Саа иккиҥ

Редактор А. Е. ЧИЧИГИНАРОВ.

678700. Чурапчы с. —21-332. отдаллар—

«Саҥа олох» («Новая жизнь») — орган Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета народных депутатов Якутской АССР.

четвергам и субботам на якутском языке. Объем 1 печ. лист. ЧУРАПЧИНСКАЯ РАЙОННАЯ ТИПОГРАФИЯ с. Чурапча, ул. Карла Маркса 12. Тираж 3396.